

CREDINȚA ÎN VIAȚA DE DINCOLO REFLECTATĂ ÎN INSCRIȚII PALEO-CREȘTINE

Constantin Leonte

Pilda bogatului căruia i-a rodit țarina ce se citește la Sfânta Liturghie din duminica a 26-a după Rusalii (Luca 12,16-21) ne oferă prilejul să medităm, încă o dată, asupra valorii sufletului pentru care putem câștiga sau pierde viața de dincolo. Ne revin, iarăși, în minte, cuvintele nemuritoare ale lui Iisus: „Ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă dacă-și pierde sufletul? (Marcu 8, 36).

Credința în viața de dincolo este un adevăr clar desprins din Sfintele Evanghelii și care stă la baza valorilor culturale și spirituale ale creștinismului. Aspecte ale acestei credințe transpar, fără îndoială, în documentele vechi ale creștinismului la români. Ideile predominante despre viața de dincolo, de exemplu în Dobrogea protobizantină, sunt cele creștine. Acest lucru este o urmare firească a tăriei creștinismului aici, care cuprinsese toate straturile societății, mai mult pătrunsese chiar și la barbari. Locuitorii Dobrogei erau în marea lor majoritate convinși că prin moartea pe cruce a lui Iisus Hristos și prin Învierea Sa a fost biruită puterea morții. Astfel, pe unele cruci, care trebuie să fi fost așezate la morminte, găsim inscripții de acest tip: „Prin moarte spre înviere” (*in morte ressurectio*) sau : „(Aceasta) este crucea morții și a învierii” (*crux mortis et resurrectionis*).

Viața de dincolo era văzută ca o odihnă (gr. *arapausis*). Nu orice fel de odihnă, cu mâncare și băutură, ci aceea dusă „în mijlocul dreptilor” și care are ca scop Învierea și veșnica existență fericită. Astfel, doi soți din Siria, avocatul Simplikios și soția sa Melitis, înstăriți și înhumați la Callatis, constată pe piatra lor funerară: „după o bătrânețe venerabilă a ajuns printre cei drepti în nădejdea Învierii și a gustării vieții veșnice”. Calliopi, fiica lui Sulifera, o creștină din Cezareea Palestinei sosită pe meleagurile Scythiei Minor, a inscripționat pe mormântul funera: „odihtește-o, Doamne, cu dreptii”. Expresia aceasta este specifică mediului creștin oriental din Egipt, Palestina și Siria. Tot orientală este și credința că mormântul reprezintă un locaș veșnic (*domus aeterna*). În inscripția amintită se spune că s-a construit un locaș de veci, prin aceasta voină să se arate că, de fapt, nu ședea în mormânt ar fi eternă ci doar

necesară pentru a participa la o astfel de reuniune, aceea din rai sau paradis. Astfel, într-un epitaf creștin sirian se indică: „Locaș de veci, dur pentru cei care au trăit în credință este antreul paradisiului, căci fără acesta, nimeni nu poate fi părtaș aceluia”. Iată un temei puternic împotriva practicii incinerării!

Totodată, expresia de pe epitaful amintit explică persistența în vocabularul creștin a unor expresii ca „odihnă eternă” (*requies aeterna*), corspunzătoare cerințelor păgâne referitoare la soarta celui mort, care nu trebuia înlăturată sau tulburată în mormânt. Expresia: „aici odihnește” (lat. *hic jacet*) frecventă în inscripțiile creștine dobrogene, își află sensul în această concepție.

Țelul final al defuncțiilor era deci „învierea și gustarea vieții veșnice”. Dar până atunci, era foarte importantă, cum s-a văzut, asigurarea unui mormânt corespunzător pentru *requies aeterna*. Creștinii de atunci dădeau astfel mare atenție construirii unui mormânt, construindu-l după posibilități fie din piatră fasonată, fie din țiglă, cărămidă sau chiar marmură (sarcophage).

Unele morminte au aspectul unor galerii cu mai multe încăperi, dispuse în formă de cruce. Altele sunt cavouri încăpătoare cu boltă și cu un culoar (*dromos*) spre intrare. La intrarea în cavou sau în galerii și pe pereții lor au fost incizate cruci sau inscripții prin care se cheamă ajutorul divin: „Doamne ajută!” Pe vasele din inventarul funerar citim adesea: „Doamne, ai milă de mine” sau simplu: „Viață!”. Punerea în morminte a unor monede amintește însă de ritualul păgân al punerii monedelor necesare plății luntrașului Charon la traversarea peste râul Styx din mitologia greacă.

Uneori creștinii au ținut să fie înmormântați lângă mormintele martirilor (mucenicilor), *ad martyres*, *ad sanctos*, ceea ce nu este de relevanță în privința credinței despre viața de dincolo. La Axiopolis, Histria și Tropaeum Traiani au fost descoperite bazilici comemoriale cu morminte grupate în jurul lor, unele foarte apropiate de cripta unde se găseau sfintele moaște ale martirilor. De aici și cântarea funebră: „Cu Sfinții odihnește, Hristoase, sufletele adormiților robilor tăi...”

Am reliefat, aici, doar câteva aspecte despre viața de dincolo în care credeau strămoșii noștri. Continuitatea gândurilor despre viața de dincolo este și o reflectare a continuității etnice. Pe de altă parte, aceste mărturii confirmă că strămoșii noștri au înțeles foarte bine cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Dar după învârtoșarea ta și după inima ta

nepocăită, îți aduni mânie în ziua mâniei și a arătării drepte judecăți a lui Dumnezeu, Care va răsplăti fiecăruia după faptele sale. Viață veșnică celor ce prin stăruință în fapta bună caută mărire, cinste și nestrucăciune”. (Romani 2, 5-7) sau: „Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17).

La Niculișel (județul Tulcea) – veche așezare românească pe teritoriul vechii cetăți Noviodunum – în anul 1971, cercetările arheologice au dat la iveală o criptă – *martyrion* – sub altarul unei bazilici, înălțată la sfârșitul secolului al IV-lea d.Hr., în vecinătatea unui mormânt martiric mai vechi. În sicriul din criptă s-au descoperit moaștele a patru „martiri ai lui Hristos”: Zotikos, Atalos, Kamasis și Philippos, așa după cum se menționează în cele două inscripții, în limba greacă. S-a estimat că aceștia sunt „cei mai vechi martiri” din Scythia Minor, martirizați pe timpul lui Decius (250-253) în cetatea Noviodunum.

Pământul Dobrogei a dat la iveală și osemintele lui Astion, care a primit cununa mucenicească pentru Hristos în anul 303, la Halmyris (județul Tulcea). Sfintele sale moaște au fost descoperite sub semnele unei bazilici, construită după anul 324.

Identificarea celor doi martiri, Epictet preotul și Astion a fost posibilă datorită unei inscripții în limba greacă, zugrăvită pe nivel din pereții criptei descoperită în vechea cetate Halmyris, situată în nord-estul Dobrogei la aproximativ 2,5 km de satul Murighiol (județul Tulcea).

Desigur că acești martiri au avut nădejdea Învierii și a vieții veșnice atunci când au primit „botezul sângelui” pentru Hristos. Sfântul Teotim I episcop al Tomisului (390-407) a scris: „În mintea tulburată și plină de griji nu se află nici un gând frumos și nu se revarsă peste ea harul lui Dumnezeu. A ajunge la desăvârșirea sufletului înseamnă a-l elibera de griji, căci datorită grijilor îl nimicește. De aceea, se spune despre sufletul desăvârșit că este, într-adevăr, ca un crin în mijlocul spinilor. Căci crinul din Evanghelie înseamnă sufletul lipsit de griji, cu nădejdea vieții veșnice, care nici nu se ostenește, nici nu toarce și totuși s-a îmbrăcat mai frumos decât slava lui Dumnezeu”.

În acest context întreaga operă a teologilor daco-romani [Sf. Teotim I al Tomisului, Ioan de la Tomis, Laurențiu de Novae, Sf. Niceta de Remesiana, Sf. Ioan Cassian, Ioan Maxențiu, Leonțiu de Bizanț, Petre Diaconul, Dionisie cel Mic (Exiguul)] exprimă credința înaintașilor noștri în viața de apoi, credință ce-și are temeiurile ei adânci în Sfânta Evanghelie a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Bibliografie selectivă

1. Pr. Ion Ionescu, **Prezența creștinismului în Dacia**, în *Studii Teologice*, anul XLVII/1995, nr. 1-3, p. 84-96;
2. Prof.dr. Emilian Popescu, **Imaginea vieții de dincolo într-o provincie de margine a Imperiului Bizantin (sec.IV-VI): Scythia Minore (Dobrogea)**, în *Glasul Bisericii*, anul XLV (1986), nr. 4, p. 90-101;
3. Pr.prof.dr. Nicolae Dură, *Monahismul în Dacia Pontică, „Călugării sciți” (daco-romani) și contribuția lor la afirmarea unității ecumenice și la dezvoltarea culturii umanist creștine – europene*, în *Studii Teologice*, anul LVI (2004), nr. 3-4, p. 3-15.
4. Adrian Matei Alexandrescu, **Icoana în iconomia mântuirii. Erminia picturii bizantine și arta creștină eclezială** (teză de doctorat), partea a doua, în *Studii Teologice*, anul LI (1999), nr. 1-2, p. 3-96.
5. Pr. Grigore Popescu, **Despre existența vitraliilor în locașurile de cult creștine**, în *Studii Teologice*, anul XLIX (1997), nr. 1-2, p. 192-198.